

DESPRE LIMBA ȘI SCRIEREA CHINEZĂ ¹

DE

A. STADNICENKO

Limba și scrierea chineză au particularitățile lor care le deosebesc profund de limbile slave și de celelalte limbi europene. Totuși, aceasta n'a împiedicat pe mulți sinologi ruși și străini să-și însușească limba vorbită și scrierea chineză, mai ales după ce au venit în contact cu poporul chinez.

Limba chineză ține de limbile izolante. Fondul ei principal de cuvinte constă din cuvinte monosilabice, care exprimă noțiuni primordiale, fundamentale. Cuvintele chineze nu se declină, nu se conjugă și nu capătă flexiunile atât de răspândite în limba rusă. Aceste cuvinte-radical monosilabice reprezintă elemente de formare a cuvintelor sub forma unor diferite îmbinări reciproce. De exemplu *țao* — iarbă și *mu* — copac, în îmbinarea *țaomu*, înseamnă un nou cuvânt: «vegetație».

După principiul îmbinării cuvintelor monosilabice, se formează întreaga varietate de cuvinte (câteva zeci de mii), necesare unei vieți civilizate. Câteodată cuvintele simple, monosilabice, intrând în îmbinări reciproce, își păstrează și sensul lor inițial, la fel cum se întâmplă în limba rusă, de exemplu în cuvântul *земле владелец* «proprietar de pământ», în care cuvintele *земля* «pământ» și *владелец* «proprietar» își păstrează înțelesul lor și, în același timp, formează împreună un cuvânt nou. În chinezește la «proprietar de pământ» se zice *diciju*. În acest cuvânt chinezesc intră cuvintele: pământ — *di* și stăpân, proprietar — *ciju*.

Dar, în limba rusă, asemenea cuvinte compuse sunt relativ puține, pe când în limba chineză ele abundă.

Deoarece cuvintele monosilabice chineze nu-și pierd sensul lor inițial în îmbinări, unii sinologi înclină să considere cuvintele compuse ca niște propoziții speciale. De exemplu, ei socotesc că cuvântul *gunciandan* — partidul

¹ Articol publicat în revista «Ogoniok» nr. 14, aprilie 1953.

comunist — poate fi interpretat: « partidul comunității de bunuri »; însă lucrurile nu stau astfel. În asemenea îmbinări apar cuvinte noi, deosebite de cuvintele elementare din care se compun. Iată de ce nu ne putem limita numai la cunoașterea cuvintelor-radicale monosilabice chineze. Cunoașterea celor mai simple cuvinte monosilabice ușurează doar însușirea vocabularului variat și vast al limbii chineze.

În limba chineză sunt multe omonime, iar multe cuvinte monosilabice, pe lângă un înțeles semantic diferit, au aceeași sonoritate. Astfel *hu* are peste douăzeci de înțelesuri, de exemplu: « lac », « ușă », « a invoca » etc. Cuvântul monosilabic mult răspândit și are nu mai puțin de șaiszeci de înțelesuri, ca de exemplu: « zece », « istorie », « treabă » etc. I înseamnă: « unu », « rochie », « a traduce » și, în afară de acestea, până la o sută de alte sensuri. Zeci de sensuri au cuvinte monosilabice ca: *bi, bo, gui, di, in, ini, li, lu, liu, mi, si, su, siao, tan, tani, fu, fei, țsi, țzian, cian, șu, iuan, ioi, ian, iao*.

După cum s'a spus mai sus, multe din ele intră în îmbinări reciproce după tipul cuvintelor noastre: паровоз « locomotivă », пароход « varog », водолаз « scafandru », самообразование « autodidactism », каменотес « cioplitor de piatră », самолёт « avion », частокл « palisadă », летописец « letopisetz », двоедушие « ipocrizie », единодушие « unanimitate », дымоход « coș pentru fum ».

În cazul acesta, cuvintele chineze, devenind bi- și polisilabice, se deosebesc ușor unele de altele.

În afară de aceasta, cuvintele care sunt la fel, dar au înțeles diferit, se pronunță cu o intonație deosebită.

Această așa zisă tonalitate constituie o particularitate a limbii chineze. În graiul răspândit în Pekin, există patru tonuri, și anume:

Primul ton drept. Cuvântul se pronunță pe un ton egal, deși destul de ridicat (dar fără efort), de pildă la fel cum răspundem « așa » la întrebarea « de ce nu ești vesel? ».

Al doilea ton drept. Cuvântul se pronunță cu voce ridicată, ca în întrebarea: « Cine-i acolo? ».

Tonul al treilea, sau ascendent. Cuvântul se pronunță cu voce ridicată, de pildă cum pronunțăm: « Ce-e? », « Iată cum ».

Tonul al patrulea, sau descendent. Cuvântul se pronunță cu o coborîre treptată a vocii, destul de scurt, exprimând oarecum o afirmare care amintește expresiile noastre: « Așa trebuie să faci? », « Nu se poate ».

În dicționare, aceste tonuri sunt indicate prin semne convenționale, deasupra cuvintelor respective, iar în dicționarele străine, câteodată, prin mici cifre.

De exemplu, cuvântul *șui*² (cu semnul doi), care se pronunță pe tonul al doilea, înseamnă întrebarea « cine? », iar *șui*³ (cu semnul trei), care se pronunță pe tonul al treilea, înseamnă « apă ». Vorbirea chineză vie nu se poate lipsi de tonalități. Totuși lungă dezvoltare a limbii chineze a dus la formarea cuvintelor bisilabice și polisilabice, care nu cer vechile grade de tonalitate.

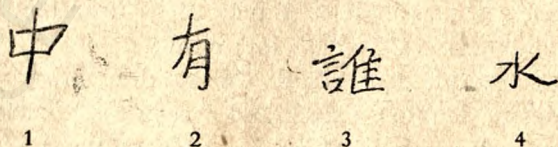
Cuvintele posilabice ușurează apropierea diferitelor dialecte existente în China și care se deosebesc mai ales prin pronunțare și tonalitate, iar nu prin structură gramaticală și vocabular.

De una din particularitățile limbii chineze se leagă și sintaxa ei, îmbinarea cuvintelor în propoziții. Rămânând neschimbate ca formă, cuvintele ocupă în propoziții (cu rare excepții) un loc determinat. În propoziție, în primul loc, se pune de obicei subiectul, în locul al doilea predicatul, apoi urmează complementul. De exemplu: *siueșen ianțsiu liși* «studentul studiază istoria». Dacă este necesar să se determine care student, când și ce fel de istorie studiază el, toate cuvintele determinante vor ocupa locul din fața celor ce trebuie determinate (atributul precede cuvântul pe care-l determină). *Cijeghe siueșen sianțzai ianțsiu cijungo liși* «acest student învață acum istoria chineză». Câteodată verbele și substantivele se formează cu ajutorul cuvintelor neflexibile, care joacă rolul de sufixe.

După lămurirea particularităților fundamentale ale limbii chineze, nu este greu să ne orientăm în particularitățile scrierii chineze.

Ea nu se bazează pe alfabet, ci pe așa numitele hieroglife. Literele alfabetului indică sunete, «foneme»; hieroglifele sunt simboluri ale noțiunilor ce se exprimă prin cuvinte. În scrierea chineză sunt aproximativ atâtea hieroglife uzuale câte cuvinte-radicală monosilabice simple sunt, adică câteva mii.

După cum se presupune, hieroglifele au provenit din existența, în vremuri îndepărtate, a pictogramelor (din latinescul *pictura* — *pictură*, adică desen, zugrăveală), însă scrierea hieroglifică chineză actuală este departe de a fi pictografică. Hieroglifa este un simbol care în majoritatea cazurilor nu are o asemănare vizibilă cu obiectul pe care-l indică, deși în multe cazuri ea poate fi asociată reprezentărilor noastre. De exemplu *cijun* (1) «mijloc», datorită barei verticale, ne dă reprezentarea cunoscută a noțiunii de «mijloc». Cele mai multe hieroglife sunt cu totul abstracte, în genul hieroglifului *iu* (2) «a avea». În consecință, memorizarea hieroglifelor cere învățarea lor în procesul aplicării practice.

Hieroglifa se citește la fel cu cuvântul pe care îl indică. Hieroglifele se deosebesc între ele prin numărul și caracterul liniilor, cum se poate vedea în exemplul *șui*, care, în raport cu tonul cu care este pronunțat, poate însemna întrebarea «cine?» sau cuvântul «apă». În primul caz, hieroglifa *șui* se scrie (3), în al doilea (4). Astfel, ambele noțiuni sunt percepute fără greșală, independent de pronunțare și de ton. Aceasta creează o anumită comoditate în comunicarea dintre oamenii care vorbesc diverse dialecte, cum e în China. În aceasta constă

una din cauzele viabilității hieroglifelor în scrierea chineză. *Hieroglifa își păstrează sensul, independent de felul cum se citește, și nu numai în diferite dialecte, ci și în limbi complet diferite.*

De exemplu, «stat» se zice în chinezește *go* (5), în japoneză se zice «cuni», dar se indică prin aceleași hieroglife. Scrierea hieroglifică a pătruns din China în Japonia, prin Coreea, în secolul al III-lea și s'a răspândit larg în secolul al VI-lea, odată cu pătrunderea budismului.

5

6

7

8

9

Toate hieroglifele din dicționare sunt despărțite pe secțiuni, după criteriul noțiunilor înrudite. În acest caz se ia de bază un hieroglif oarecare. De exemplu hierogliful *ji* (6), care indică «soarele», «ziua», reprezintă oarecum baza în grupul hieroglifelor legate de noțiunea «soare» și poate fi întâlnit în calitate de element în noțiunea mai complexă *min* (7) «lumines» și într'o serie de alte noțiuni. Asemenea hieroglife elementare, de bază, se numesc hieroglife-«cheie». Se socotesc 214 hieroglife-cheie, printre care: *jeni* (8) «om», *mu* (9) «copac», *niui* (10) «femeie», *ho* (11) «foc», și altele.

Cunoașterea hieroglifelor-cheie ușurează înțelegerea multor altor hieroglife care intră în compunerea scrierii chineze.

Denumirile proprii se scriu cu aceleași hieroglife ca și cuvintele comune, dar în unele cazuri hieroglifele își păstrează sensul, iar în altele se folosesc doar ca silabe ale cuvântului respectiv, ca un alfabet silabic.

10

11

12

13

Să lămurim aceasta prin exemple: *cijungo* (12) — numele Chinei — se compune din *cijun* «mijloc» și *go* «stat», adică «statul din mijloc». În această noțiune s'au oglindit vechile idei geografice ale Chinezilor. *Cijunhua* (13) «floarea din mijloc» este o altă denumire poetizată a țării (*hua* — «floare»). Republica Populară Chineză se numește *Cijunhua jenmini gunhego* (14), în care *Cijunhua* (China) se îmbină cu *jenmini gunhego* (republică populară). Dar un nume propriu, cum ar fi Abisinia (15), pentru scrierea căruia sunt luate hieroglifele

14

15

a, bi, si, ni și ia («mal», «comparație», «apus», «apropiat», «cel mai rău»), nu are niciun fel de sens. Hieroglifele au fost folosite în cazul de mai sus ca un

alfabet. Astfel se procedează în majoritatea cazurilor la transcrierea cuvintelor străine și a numelor de familie. În numele de familie, în prenume și în numele proprii, de obicei, nu se ține seamă de înțelesul hieroglifelor: ele apar tocmai ca o indicare a numelor proprii și în text se notează câteodată cu o linioară.

Rândurile textului chinezesc, atât al celui scris de mână, cât și al celui tipărit, sunt aranjate de sus în jos și dela dreapta la stânga. De aceea, o carte sau un manuscris începe acolo unde la noi se sfârșește. La noi cartea așezată cu titlul deasupra are cotorul legăturii în stânga, cea chinezească în dreapta. Scrierea de sus în jos are inconvenientele ei, deoarece citatele europene trebuie răsturnate și scrise vertical, de sus în jos, după cum merg rândurile chinezești. Și mai greu se scriu formulele științifice cu indici literali și numerici. De aceea cărțile și revistele științifice sunt scrise tot mai frecvent cu hieroglife chineze, însă, ca în Europa, orizontal, dela stânga la dreapta.

În calculele matematice se folosesc caractere europene și arabe (adică aceleași ca și la noi) și nu cifrele chineze. Cifrele arabe sunt aplicate foarte des la tablourile statistice, deși în text sunt scrise cifrele chineze, al căror model până la zece este următorul (16):

一 二 三 四 五

六 七 八 九 十

16

Este oare posibil și necesar să se reformeze « scrierea chineză », să fie transpusă în alfabet? O reformă este desigur necesară. Trebuie să presupunem că în anumite condiții o reformă este posibilă, dacă nu pe calea unei renunțări rapide și complete la scrierea hieroglifică, cel puțin printr'o simplificare mai mult sau mai puțin însemnată. Dar în măsura în care această scriere, ca și oricare alta, a servit și servește cauzei progresului, trebuie cântărite cu grijă toate împrejurările pentru și contra, în condițiile concrete ale perioadei istorice date. O reformă rapidă și completă a scrierii, cu renunțarea la hieroglife, ar îngreui accesul maselor largi la valorile culturale istorice, acest lucru cerând reeditarea multor cărți și a altor materiale scrise cu hieroglife. Ar apărea și anumite greutăți de adaptare a noii scrieri la dialectele existente. Unii prezintă împotriva reformei argumentul că este greu din punct de vedere tehnic să transpuie în alfabet scrierea unei limbi care are multe cuvinte asemănătoare și care se deosebesc numai prin tonalitate.

De problemele reformei scrierii chineze se ocupă în prezent guvernul Republicii Populare Chineze. Elaborarea reformei nu împiedică cu nimic înflorirea impetuoasă în țară a culturii pe baza scrierii existente.

În păturile largi ale poporului chinez crește tendința ca în cel mai scurt termen să se lichideze analfabetismul, în care, în trecut, erau ținuți milioane de muncitori. Experiența luptei pentru lichidarea analfabetismului arată că « scrierea chineză » nu este prea grea, cum presupun mulți, pentru Chinezii care cunosc limba maternă vorbită.

În ultimii ani a căpătat o largă răspândire în China metoda unei mai rapide învățări a scrierii hieroglifice, elaborată de profesorul din Armata populară eliberatoare chineză, tovarășul Ți Țzian-hua. Folosind această metodă, un analfabet sau cineva cu puțină știință de carte are posibilitatea să învețe în 150 de ore de studiu 1.500—2.000 dintre cele mai uzuale hieroglife, alese după o practică îndelungată, iar după încă 100 de ore de studiu, să poată citi ziare, cărți mai simple, precum și să scrie scrisori.

Metoda lui Ți Țzian-hua, care a fost distins cu diploma de onoare a Comitetului pentru problemele culturale și ale educației de pe lângă Consiliul administrativ al guvernului central al Republicii Populare Chineze, se bazează pe aplicarea semnelor fonetice (literelor) care se prezintă ca niște combinații simplificate din două sau patru linii, ce se întâlnesc în hieroglife ca elemente. Acest alfabet chinez, format din 40 de semne, care se chiamă *cijun țzîmu*, se folosea mai înainte în predarea pentru copii ca un mijloc ajutător de a scrie, pe lângă hieroglife, pronunțarea lor. Tovarășul Ți Țzian-hua a adoptat alfabetul ca un mijloc de predare pentru adulți (care posedă limba chineză vorbită) a textelor simple, scrise cu litere. Pentru aceasta, sunetele literelor se învață la început cu ajutorul pozelor.

Ulterior, pozele sânt înlocuite cu hieroglife, iar elevii disting că cuvintele care au același sunet, dar sunt diferite ca sens, deși se scriu cu aceleași litere, sânt indicate prin hieroglife diferite. Minimul de hieroglife însușite pe această cale le permite să treacă la citirea textelor simple, iar citirea repetată a hieroglifelor selecționate din text grăbește și fixează memorizarea lor.

Pe această cale, elevii se aproprie de citirea unui text de ziar sau de carte, încep analiza grafică a hieroglifelor și scrierea.

Se presupune că din primăvara anului 1953, pe baza metodei mai rapide de învățare, va fi lichidat analfabetismul la peste 10.000.000 de oameni, mai ales la muncitorii din industrii și la țărani. În regiuni ca China de Nord-Est, lichidarea completă a analfabetismului trebuie să fie, după plan, terminată în următorii cinci ani. Planul de lichidare a analfabetismului se elaborează și se realizează și în alte regiuni ale Chinei.

